

питанні реконструкції та інтерпретації естетичної свідомості майстра слова, власне формування мовної особистості як насамперед лінгвостилістичної категорії, можемо з впевненістю стверджувати, що лінгвістичні дослідження мають ґрунтуватися на мовній пояснювальній здатності, яка уможливило виникнення продуктивних інтерпретативних методик для вивчення функціонального навантаження мовних символів, коли йдеться про лінгвістичний аналіз ідіостилу письменника.

1. *Веретейченко І. А.* Урбаністичні мотиви в творах українських письменників у контексті європейської філософської традиції / І. А. Веретейченко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. № 20 (207), Ч. IV, 2010. – С. 109–115. 2. *Павличко С.* Дискурс модернізму в українській літературі / С. Павличко – К.: Либідь, 1997. – 360 с. 3. *Шевельов Ю.* Шостий у гроні. В. Домонтович в історії української прози / Ю. Шевельов // Домонтович В. Проза. Три томи. – К.: Сучасність, 1988 – Т. 3. – С. 3–25.

Список використаних джерел:

ЮЯ, I – Яновський Ю.І. Твори: В 5-ти т. / Ю.І. Яновський ; [редкол. І.О. Дзеверін (голова) та ін.]. – Т. 1. Оповідання. / Упоряд. М. Острик; Передм. О. Гончара. – К.: Дніпро, 1982. – 533 с. ЮЯ, II – Яновський Ю.І. Твори: В 5-ти т. / Ю.І. Яновський; [редкол. І.О. Дзеверін (голова) та ін.]. – Т. 2. Романи. / Упоряд. К.П. Волинський, М. Острик; Післям. М. Пархоменка. – К.: Дніпро, 1983. – 424 с. ЮЯ, III – Яновський Ю.І. Твори: В 5-ти т. / Ю.І. Яновський ; [редкол. І.О. Дзеверін (голова) та ін.]. – Т. 3. Роман "Мир". П'єси. / Упоряд. К.П. Волинський, М. Острик. – К.: Дніпро, 1983. – 582 с. ЮЯ, IV – Яновський Ю.І. Твори: В 5-ти т. / Ю.І. Яновський ; [редкол. І.О. Дзеверін (голова) та ін.]. – Т. 4. Сценарії. / Упоряд. К.П. Волинський. – К.: Дніпро, 1983. – 358 с. ЮЯ, V – Яновський Ю.І. Твори: В 5-ти т. / Ю.І. Яновський; [редкол. І.О. Дзеверін (голова) та ін.]. – Т. 5. Вірші. Публіцистика. Роздуми про літературу. Листи. / Упоряд., приміт. К.П. Волинський. – К.: Дніпро, 1983. – 382 с.

Журавльова О.М., ст. викл.,
Національний авіаційний університет

СМИСЛОВИЙ ПРОСТІР ТЕКСТУ СУЧАСНОЇ ХРИСТІАНСЬКОЇ ПРОТЕСТАНТСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ПЕРЕКЛАДАЦЬКОМУ АСПЕКТІ

У статті розглядається смисловий простір тексту сучасної християнської протестантської літератури як синергетичний процес,

що має безпосередній вплив на ступінь гармонійності відтворення інтегрального смислу тексту під час перекладу.

Ключові слова: диференціальні смисли, інтегральний смисл, смисловий простір, переклад, текст, гармонія.

В статье рассматривается смысловое пространство текста современной христианской протестантской литературы как синергетический процесс, который имеет непосредственное влияние на степень гармоничного воссоздания интегрального смысла текста в процессе перевода.

Ключевые слова: дифференциальные смыслы, интегральный смисл, смысловое пространство, перевод, текст, гармония.

The article highlights the the sense space of modern Christian protestant literature text as a synergetic process which directly influences the level of harmonious rendering of the text's integral sense in the process of translation.

Keywords: differentiated senses, integral sense, sense space, translation, text, harmony.

Сучасна наука, вітчизняна зокрема, багато уваги приділяє вивченню перекладу у зв'язку з його категоріальною невизначеністю, термінологічною неоднозначністю, відсутністю диференційованості у розумінні змісту й смислу текстів мовою оригіналу та мовою перекладу, а також через невирішеність питання про осягнення та передачу смислу іншомовного тексту під час перекладу. Багато процесів, які є прихованими в процесі дослідження міжкультурного транспонування смислу в системі конкретної мови, стають явними під час вивчення не тільки міжмовного, але й внутрішньомовного транспонування смислу, що постає тим ключовим поняттям, навколо якого сконцентровано всі зусилля перекладача, на яке спрямовано всі текстові перетворення за умови збереження інваріанта.

Проблема смислу широко досліджувалася в різних аспектах: як суттєва ознака тексту (Р. Барт, Л. Виготський, Ю. Лотман та ін.), як багаторівнева ієрархічна структура (Г. Богін, І. Гальперін, В. Кухаренко, Г. Москальчук та ін.), як об'єкт перекладацької інтерпретації (Л. Бархударов, Л. Коломієць, В. Демецька та ін.). Однак, незважаючи на велику кількість фундаментальних досліджень, переклад як простір взаємодії мов та культур з позицій транспонування смислу не розглядався до 2004 року, коли вперше було представлено цілісну концепцію континууму перекладацького простору як системи взаємодії мов та культур у процесі транспонування смислу, яка розвивається за законами гармонії [Кушніна 2004]. Концепцію перекладацького простору визначено й

розроблено як концепцію простору взаємодії полів автора, перекладача, реципієнта й тексту (змістове поле, фатичне поле, енергетичне поле), де смисл виступає базовою категорією перекладацького простору, а транспонування смислу – динамічним синергетичним процесом, що моделює нелінійні процеси, які проходять у перекладацькому просторі.

Л. Кушніна характеризує перекладацький простір як сукупність гетерогенних (різномірних) полів, імпліцитних текстових вимірів, диференціальних смислів, де кожному полю перекладацького простору відповідає свій диференціальний смисл, а їхньою взаємодією створюється інтегральний смисл цілого тексту, який характеризується власним невербалізованим способом вияву у вигляді образу тексту як втілення смислу, а сам текст розглядається як форма існування та буття смислу [Кушніна 2004, 9]. Дослідниця також зауважує, що взаємодія всіх складових перекладацького простору спрямована на гармонізацію смислів і породження гармонійного тексту перекладу. Гармонійним текстом перекладу вважається такий текст, який виражає той самий смисл, що й текст оригіналу, функціонуючи іншою мовою в іншій культурі.

Перекладацький простір відображає співіснування та комплексну взаємодію таких його компонентів:

- змісту тексту, що відбиває фактуальний смисл, який формується в експліцитно вираженому тексті;
- енергетичного поля, що відбиває іррадіюючий смисл, який виникає в затексті;
- фатичного поля, що відбиває асоціативно-семіологічний смисл, який формується в інтертексті;
- поля автора, що відбиває модальний смисл, який утворюється в передтексті;
- поля перекладача, що відбиває індивідуально-образний смисл, який утворюється в підтексті;
- поля реципієнта, що відбиває рефлексивний смисл, який формується контекстом [Кушніна 2004, 15].

Формування перекладацького простору – відкритої, динамічної системи, що розвивається, здійснюється таким чином, що кожний суб'єкт перекладацької комунікації – автор, перекладач, реципієнт – проєціює в означеній системі свій компонент смислу. Але процес генерації смислу відбувається в одному з них – у полі перекладача у вигляді образу тексту, який є одиницею аналізу перекладацького простору, умовною одиницею перекладу

У рамках цієї статті аналізується категорія смислового простору. Загалом, простір є базовою категорією буття, адже разом з категорією часу простір належить до понять, що складають основу світобудови. Просторово-часовий континуум є найважливішим атрибутом матерії, який сприяє опису її динамічних взаємодій. Простір є невід'ємною властивістю предметів та явищ, до яких належать мова, мислення, мовлення, текст. Міжмовні взаємодії також базуються на фундаментальних закономірностях людського буття, що розгортається в часі та просторі. Саме осмислення категорії простору надало підстави Л. Кушніній визначити перекладацький простір як фундаментальну категорію міжмовного динамічного процесу [Кушніна 2004, 115].

Категорію текстового простору доволі широко представлено в лінгвосеміотичних дослідженнях (М. Бахтін, Ю. Лотман, С. Борисова та ін.), але, як було зазначено вище, категорія перекладацького простору не була предметом дослідження до 2004 року. Текстовий простір визнано невід'ємною властивістю тексту. З одного боку, «в його змісті відображається певний фрагмент дійсності, що є вписаним в загальну просторову картину світу», з іншого боку, «сам текст розгортається у вербальний простір» [СЕСРМ 2003, 539–540]. Структура текстового простору певною мірою моделює об'єктивно існуючий простір, але не зводиться до нього. У тексті реальний простір переломлюється через його суб'єктивне сприйняття, тобто разом із реальним простором існує перцептуальний простір. Різні функціональні стилі по-різному організовані в межах текстового простору. Домінування від мінімального до максимального вияву реального чи перцептуального простору має місце в художніх чи наукових текстах. Так відбувається диференціація текстового простору і локальна координація тексту [Бахтін 1975, Лотман 1970, Матвєєва 1990].

У зв'язку з тим, що перекладацький простір детерміновано як цілісне системне утворення, що динамічно розвивається та саморозвивається під впливом багатьох чинників, головним з яких є образ тексту, Л. Кушніна у своєму дослідженні представляє характеристику простору, запропоновану С. Борисовою, яка акцентує увагу на процесах сприйняття й усвідомлення простору та тексту, відмічаючи їхню схожість та можливість їхньої інтерпретації в термінах гештальтпсихології: «подібно до того, як ми читаємо текст, поступово розшифровуючи смисл вербальних знаків, ми

вивчаємо/оглядаємо простір, «читаємо» його, намагаючись пізнати смисл оточуючого нас світу, конституйованого різними речами-знаками. В процесі візуального сприйняття простору реального світу, так само, як і простору тексту, в поле зору людини почергово входять окремі його ділянки, причому першочергово ті, що виокремлюються на загальному фоні. ... Така вибірковість дозволяє описувати процес сприйняття простору, і реального світу, і тексту в термінах «фігура» та «фон» (figure and underground), запозичених у гештальтпсихологів» [Борисова 2004, 199].

Таким чином, можна констатувати той факт, що наразі на перший план виступає проблема взаємодії простору реального світу та всіх інших видів простору, пов'язаних із діяльністю людини. Тріада «простір – людина – текст» є сукупністю складних перетворень з однієї кодової системи в іншу, на чому ґрунтуються мовна картина світу та ментальний простір людини.

Категорія простору також передбачає наявність певних структурних відносин між елементами, що існують всередині певної системи. Перекладацький простір було представлено як відкриту, динамічну систему, що саморозвивається, у якій транспонуються одиничні смисли (названі диференціальними), а також інтегральний смисл цілого тексту, який можна було б назвати надсміслом, оскільки він не дорівнює сумі диференціальних смислів, а є результатом їхньої взаємодії.

У колі проблематики досліджуваної концепції ми розглядаємо смисловий простір як взаємодію диференціальних смислів, синергія яких породжує інтегральний смисл тексту. Експліцитно виражений фактуальний смисл, що відображається змістом, є першою сходинкою у сприйнятті та інтерпретації тексту перекладачем. Особливості релігійного дискурсу не сприяють вільному відходженню від заданої змістом тексту тема-рема-тичної прогресії. Саме тому важко припуститися похибки щодо транспонування фактуального смислу. Зазвичай, поверхнева текстова тканина тексту сучасної протестантської літератури не передбачає наявності складних релігійних термінів або громіздких синтаксичних структур, а цитатія Біблійних положень не викликає труднощів перекладу за наявності Біблії. Таким чином, під час аналізу змісту, перекладач в цілому не відчуває значних труднощів із його сприйняттям та розумінням. Модальний смисл текстів сучасної протестантської

літератури є завжди передбачуваним – проповідь Євангелія. Причому, як безпосереднього Євангелія спасіння душі, так і Євангелія щоденного спілкування з Богом, пізнання Його особистості, Його волі для повсякденного життя. Біблія подається тут як життєвий закон, а віруюча людина – як тлумач цього закону разом зі Святим Духом Божим. Метою цього виду літератури є пробудження людини для спасіння та відкриття найпотаємніших дверей серця для зцілення та наповнення любов'ю Ісуса Христа. Тому індивідуально-образний смисл, що формується в полі перекладача, безпомилково вгадує авторський задум і транспонує його в тексті перекладу. Реципієнт, сприймаючи отриману інформацію, обмірковує її, що формує рефлективний смисл в полі реципієнта. Спочатку він шукає відповідь на питання «Чому?» Чому я взяв саме цю книгу? Чому я вважаю, що вона мені допоможе? Тексти сучасної протестантської літератури надають можливість реципієнту одразу визначитися із метою прочитування – «Якщо у подружжі криза», «П'ять мов любові до дітей», «Сила молитви» тощо – всі ці назви дозволяють одразу побачити, на чому саме зосереджено увагу автора й зробити потрібний вибір. Оскільки специфіка такого роду літератури не передбачає вільних інтерпретацій з боку перекладача, то задум автора, його думки повністю відбиваються у свідомості реципієнта, створюючи необхідні умови для рефлексії. Текст як фізичний (матеріальний) об'єкт має безпосередній вплив на формування, динамічний розвиток та транспонування всіх диференціальних смислів у межах перекладацького простору. Для опису компонента іррадіюючого смислу потрібно згадати, що в тексті виокремлюються: 1) маса словесного й граматичного матеріалу, що безсумнівно впливає на реципієнта; 2) розмір тексту та його складників, що дозволяють ставити проблему співвідношення частин в цілому, їхньої узгодженої (кооперативної) дії в рамках цілісного об'єкту; 3) протяжність тексту, пов'язана зі спрямованістю руху матерії мови. Спрямованість руху самої матерії мови в тексті детермінована незворотністю фізичного часу [Москальчук 2003, 16]. У тексті, що відображає в мовних знаках людське бачення світу, розвиваються специфічні риси, здатні тією чи іншою мірою компенсувати непорушний фізичний закон, тобто ніби уповільнювати або прискорювати хід суб'єктивного часу. Одним із подібних засобів є мотивований повтор елементів форми та змісту. Саме розмір

складників тексту (ритм структури), елементи повтору та емоційне наповнювання лексичних одиниць є елементами, що відображають енергожиття прозового твору, яким, зокрема, є текст сучасної протестантської літератури. Похибки в транспонуванні іррадіюючого смислу в процесі перекладу цього типу текстів трапляються лише на рівні передачі емоційного наповнювання слів – іноді перекладачі схильні обирати більш нейтрально забарвлені відповідники. Однак, в цілому це не призводить до дисгармонії у взаємодії диференціальних смислів та відтворенні інтегрального смислу тексту. Асоціативно-семіологічний смисл відображається в текстах сучасної протестантської літератури через цитування Біблії, наукових та художніх джерел. Можна сказати, що цей компонент є найбільш чутливим до лакун в енциклопедії перекладача [Усманова 2000, 118; Есо 1984, 47]. Підсумовуючи, варто зазначити, що віра, розуміння як основа знання, наявність релігійної ерудованості та мовна освіченість, безумовно, сприятимуть гармонійній взаємодії диференціальних смислів у перекладацькому просторі тексту сучасної християнської протестантської літератури з подальшим транспонування інтегрального смислу такого типу тексту в іншу мову та культуру.

1. *Бахтин М. М.* Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет / Михайл Михайлович Бахтин. – М.: Художественная литература, 1975. – 400 с. 2. *Борисова С. А.* Пространство как текстообразующая категория / С. А. Борисова // Вестник Московского ун-та. Сер. 19. Лингвистика и международная коммуникация. – 2004. – № 1. – С. 196–204. 3. *Кушнина Л. В.* Взаимодействие языков и культур в переводческом пространстве: дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.19 / Кушнина Людмила Вениаминовна. – Пермь, 2004. – 440 с. 4. *Лотман Ю. М.* Структура художественного текста / Юрий Михайлович Лотман. – М.: Искусство, 1970. – 384 с. 5. *Матвеева Т. В.* Функциональные стили в аспекте текстовых категорий / Татьяна Вячеславовна Матвеева. – Свердловск: Изд-во Урал. ГУ, 1990. – 172 с. 6. *Москальчук Г. Г.* Структура текста как синергетический процесс / Галина Григорьевна Москальчук. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 296 с. 7. СЕСРМ 2003 – СЭСРЯ – Стилистический энциклопедический словарь русского языка / Под. ред. М.Н. Кожинной – М.: Флинта: Наука, 2003. – 696 с. 8. *Усманова А. Р.* Умберто Эко: парадоксы интерпретации / Альмира Рифовна Усманова. – Минск: Изд-во Европейского Гуманитарного ун-та «Пропилеи», 2000. – 200 с. 9. *Eco U.* Semiotics and the Philosophy of Language / Umberto Eco. – Bloomington and Indianapolis: Indian University Press, 1984. – 242 p.